

Anotacija

Šiuolaikinio socialinio darbo bendruomenėje praktika susiduria su sudėtingais iššūkiais – ši socialinio darbo praktikos sritis neturi tvirtesnio teorinio pagrindo, nusakančio bent esmines veiklos gaires, tiek socialinio darbo bendruomenėje objektas tiek ir klientas nėra vienareikšmiai aiškūs.

Egzistencinė filosofija, pasižyminti savita pasaulėžiūra ir radikaliomis idėjomis mano nuomone gali ne tik praturtinti socialinio darbo bendruomenėje praktiką bet ir pasiūlyti gaires, kurios humanizuotų šia praktikos sritį. Egzistencinės idėjos gali sukurti galimybes maksimaliai sumažinti prievartos socialinio darbo praktikoje bei gali pasiūlyti socialinio darbo bendruomenėje praktikai optimizmo ir nuoseklumo.

Summary

Contemporary community social work practice is faced with several complex challenges. This area of social work practice does not employ a somewhat clearer theoretical background, which would provide at least basic guidelines for community social work activities. Along with this, the object, aim and client of community social work are often unclear.

Existential philosophy containing original worldview and radical ideas, in my opinion, can offer community social work practice certain richness and increased humanistic perspective. Existential ideas can create opportunities for serious decrease in oppressive activities in everyday community social work practice. They also can offer guidelines for making community social work practice more consistent and optimistic.

Įvadas

Socialinis darbas bendruomenėje yra viena mažiausiai mokslininkų nagrinėtų socialinio darbo praktikos sričių. Nors klaidinga būtų teigti, kad bendruomenė, kaip socialinis reiškiny yra mažai nagrinėtas, tačiau praktinio socialinio darbo požiūriu tegalime rasti vos keletą nuorodų į esminius principus ar gaires, kuriais turėtų vadovautis socialinis darbas bendruomenėje. Sociologijos ar psichologijos teorijos, kurios domisi bendruomenėmis dažnai yra per daug abstrakčios, kad pasiūlytų praktines gaires. Socialinio darbo bendruomenėje praktika, dėl jau minėto stipraus teorinio pagrindo stokos yra dažnai pernelyg įtakojama politinių madų arba itin ilgai nepasytų vietinių problemų, „gaisrų gesinimo principu“. Pavyzdžiui socialiniu darbu bendruomenėje imama laikyti verslo plėtra arba gatvių infrastruktūros gerinimas konkrečioje bendruomenėje. Savaime tai nėra neigiamas reiškiny, tačiau taip kyla realus pavojus, kad socialinis darbas bendruomenėje praras savo strategines kryptis bei bus ilgainiui iškraipyta pati tokio darbo esmė. Taip pat kyla pavojus, kad socialinis darbas, kaip profesija tampa neaiški ir ima „konkuruoti“ su kitomis profesijomis. M.Ledwith teigia, kad socialinio darbo bendruomenėje praktika yra per dažnai nulemiama politinių sprendimų, kadangi kaip tik tai lemia finansavimo strategijas. Autorės nuomone daug svarbiau, kad tokia praktika būtų paremta sąmoninga ir kritiška analize (Ledwith, 2005).

Šiame straipsnyje aptarsiu kelias svarbias teorines kryptis, kurios, mano nuomone, gali pasiūlyti socialinio darbo bendruomenėje praktikai savitą strateginę kryptį. Taip pat aptarsiu esminius socialinio darbo bendruomenėje klausimus šių teorinių požiūrių kontekste – kam skirtas socialinis darbas bendruomenėje, koks socialinio darbo bendruomenėje tikslas, kokie esminiai socialinio darbo bendruomenėje principai? Daug dėmesio šiame straipsnyje yra skirta socialinio darbo bendruomenėje kontekstui aprašyti, taip dariau sąmoningai, norėdamas pabrėžti savitą socialinio darbo bendruomenėje praktikos krizę, kuri pastebima Lietuvoje ir su nedidelėmis išlygomis ir Europoje. Šiame straipsnyje bendruomenės sąvoka naudojama siauru jos supratimu – kaip vietos bendruomenė. Tai yra, kalbama apie darbą su vietos arba kaimynystės bendruomenėmis.

Bendruomenė, įgalinimas, dalyvavimas ir kitos painios sąvokos

Prieš pradėdamas nagrinėti bendruomeninio socialinio darbo praktiką norėčiau kritiškai aptarti kelias svarbias sąvokas, kurios dažnai naudojamos diskutuojant apie socialinio darbo bendruomenėje tikslus, principus bei prasmę.

Jau pati socialinio darbo bendruomenėje sąvoka nėra vienareikšmė, ji suvokiama nuo vieno kraštutinumo, kuomet yra suprantama kaip bet kokia socialinio darbo praktika atliekama konkrečioje bendruomenėje iki kito kraštutinumo, kai ji suprantama tik kaip sąmoningos pastangos organizuoti žmones vietos bendruomenėje jų bendros gerovės labui. Abu šie kraštutinumai kaip tik ir išskiria mano nuomone dvi esmines socialinio darbo bendruomenėje kryptis – a) pagalbą ir paslaugas vietos bendruomenėje, kurios užtikrina aktualių problemų sprendimą bei b) bendruomeniškumo ir solidarumo plėtojimą, kuris užtikrina vietos bendruomenės savarankiškumą ir platesnį visų bendruomenės žmonių dalyvavimą priimant sprendimus. Taip pat labai svarbu, kad kalbėdami apie socialinį darbą bendruomenėje suvoktume, jog socialinis darbas savo prigimtimi yra kryptingas, o ne atsitiktinis. Visos veiklos, kurios galėtų būti vadinamos socialiniu darbu bendruomenėje turėtų būti kryptingos ir nuoseklios – t.y. daromos su aiškiu tikslu (tikslais) ir naudojant tinkamiausią veiklos būdą (metodą). Kadangi tokios veiklos yra susietos pirmiausia su bendromis problemomis, poreikiais ar interesais, žmonių tiesioginis dalyvavimas jose yra svarbus. Bendruomenės žmonių dalyvavimo sąvoka, taip pat yra nevienareikšmė. Labai dažnai dalyvavimas yra suprantamas tik kaip vietos žmonių įtraukimas į konkrečias socialinio darbo veiklas. Tačiau dalyvavimo sąvoka šiame straipsnyje bus suprantama kiek kitaip – dalyvavimas reiškia žmonių tiesioginį įsitraukimą į sprendimų priėmimo procesus. Tai reiškia kad žmonės turi pakankamai galios ne tik dalyvauti veiklose, bet ir nuspręsti kokios veiklos turėtų būti bei kaip jos turėtų būti daromos.

Taigi socialinis darbas bendruomenėje šiame straipsnyje bus suprantamas kaip kryptingos ir nuoseklios pastangos kartu su bendruomenės žmonėmis nustatyti bei spręsti bendras problemas ir didinti bendruomenės žmonių solidarumą siekiant bendros gerovės.

Bendruomeninio socialinio darbo iššūkiai

Peržvelgus šiuolaikinio socialinio darbo bendruomenėje praktiką ir išskiriant joje mano minėto bendruomeninio socialinio darbo apibrėžimo esminius aspektus išryškėja specifiniai socialinio darbo bendruomenėje iššūkiai. Štai svarbiausieji jų:

- a. neaiškus klientas – socialinio darbo bendruomenėje praktikoje dažnai nėra aišku, kas yra šio darbo „naudos gavėjas“ arba klientas. Pagrindinis dėmesys dirbant socialinį darbą bendruomenėje turėtų būti skiriamas bendruomenei, tačiau praktikoje taip atsitinka gana retai – dažniau dėmesys yra skiriamas atskiroms interesų grupėms bendruomenėje, atskiriems tam tikros žmonių grupės gerovės aspektams ar panašiai. Labai retai Lietuvos socialinio darbo bendruomenėje

praktikoje dėmesys bendruomenei yra pagrįstas realiais vietos žmonių poreikius, interesus ir rūpesčius. Daug dažniau veiklos prioritetai nustatomi vadovaujantis politinėmis „madomis“, Europos sąjungos, Jungtinių tautų organizacijos skelbiamais prioritetais arba netgi atskirų fondų finansavimo prioritetais. Vietos bendruomenėse dirbančios organizacijos priverstos prisitaikyti prie finansuotojų prioritetų. Vietos žmonėms tiesiogiai nedalyvaujant sprendimų priėmimo ir socialiniams darbuotojams neskiriant kryptingų bei nuoseklių pastangų žmonių poreikių, interesų bei rūpesčių analizei kyla reali grėsmė, kad socialinio darbo bendruomenėje klientu tampa konkreti „garsesnė“ interesų grupė, arba kas dar pavojingiau „klientu“ tampa vietos savivaldos institucijos arba net valstybė. Realus praktinis tokios pavojaus pavyzdys yra seniūnijų socialiniams darbuotojams iš valstybės lėšų yra mokama už darbą, kuris mažai susijęs su tiesiogine socialinio darbo praktika – įvairiausių formų pildymą ar kitus darbus su tiesiogine socialinio darbo praktika nesusijusius darbus. Savaime visi šie papildomi darbai nebūtų blogi, tačiau blogai, jei jie atima didžiausią socialinio darbuotojo darbo dalį.

- b. Antrasis rimtas bendruomeninio socialinio darbo Lietuvoje iššūkis yra neaiškus šio darbo objektas – dažnai socialinio darbo bendruomenėje objektas yra priklausomas nuo labais atsitiktinių aplinkybių – finansavimo, socialinio darbuotojo supratimo, įvairių ministerijų nurodymų ir pan. Ką daro socialiniai darbuotojai bendruomenėje – užtikrina valstybinių institucijų paslaugų teikimą, sprendžia vietos socialines problemas, buria žmones bendrai veiklai ar teikia įvairias socialines paslaugas?
- c. Teorinio pagrindo stoka – tai trečiasis socialinio darbo Lietuvoje iššūkis. Visų pirma čia kalbu apie tokį teorinį pagrindą, kuris aiškiau nusakytų esminius socialinio darbo bendruomenėje tikslus, principus bei gaires. Todėl neretai socialinio darbo praktika yra pernelyg įtakojama įvairių mokslo disciplinų bei teorinių požiūrių – sociologijos, psichologijos, vadybos mokslo, edukologijos ir pan.

Apibendrinant, socialinio darbo bendruomenėje kontekstas yra problemiškas – neesant teorinio pagrindo ir neturint aiškesnio sutarimo dėl to, kas yra pagrindinis tokios veiklos objektas ar klientas kyla rimta grėsmė šios specifinės socialinio darbo srities nuoseklumui. Didžiulė dažnai skirtingų ar netgi prieštaraujančių praktikų įvairovė iškraipo socialinio darbo bendruomenėje kaip profesionalios, o ne mėgėjiškos veiklos idėją.

Kaip tik tokiaame sudėtingame ir dileminiame kontekste ieškoma tiek dalinių tiek ir labai radikalių sprendimų. Egzistencinės filosofijos ir jos mokslinio metodo – fenomenologijos idėjos gali pasiūlyti originalų požiūrį į socialinio darbo bendruomenėje praktiką. Sekančiame skyrelyje plačiau aptarsiu pagrindines egzistencinės filosofijos temas ir vertybes bei fenomenologinį požiūrį ir jų sąsajas su socialinio darbo bendruomenėje praktika.

Esminės egzistencinės filosofijos temos

Egzistencinės filosofijos ištakų reikia ieškoti F.Nyčės S.Kierkegardo darbuose, tačiau moderni egzistencinė filosofija suklestėjo po II-ojo pasaulinio karo, didžiųjų iliuzijų griuvimo laiku, kuomet pokario siaube ir beprasmybėje reikėjo filosofinio požiūrio, sugėbančio paaiškinti stebimus reiškinius. Egzistencinės filosofijos išeities taškas – tai vienišas, atstumtas, susvetimėjęs asmuo beprasmiškame ir dažnai absurdiškame pasaulyje. Kaip tik dėl šio išeities taško egzistencinė filosofija dažnai suprantama klaidingai, manant kad tai nevilties ir pesimizmo filosofija. Tačiau išties egzistencinė filosofija, ypač požiūriu į asmenį ir žmogiškuosius santykius, yra viena optimistiškiausių. Egzistencinei filosofijai yra būdingas tam tikras radikalumas tiek pasaulėžiūroje tiek esminėse idėjose. Kai tik dėl šio radikalumo, mano nuomone, egzistencinė filosofija ir gali pasiūlyti itin savitą požiūrį į socialinį darbą bendruomenėje. Juolab kad bent kelios egzistencinės filosofijos idėjos bei vertybės yra plačiau „išnaudojamos“ socialinio darbo praktikoje, tiesa ne visuomet nuosekliai ir kritiškai. Verta plačiau aptarti esmines egzistencinės filosofijos idėjas. Galima būtų labai apibendrintai išskirti penkias pagrindines egzistencinės filosofijos idėjas (van Kaam 1957; Mickūnas ir Stewart, 1994; Rudestam, 1982; Furman, 2001):

1. *Besąlygiška asmens laisvės* ir su ja susijęs *asmens unikalumas* – egzistencinė filosofija teigia, kad kadangi visa tikrovė aplink mus, o ypač socialinė tikrovė yra kiekvieno žmogaus suvokiama savitai. Kaip tik todėl kiekvienas žmogus yra unikalus ir vertingas – kiekvienas žmogus pasaulį mato savaip ir nei vienas nepatiria pasaulio taip pat kaip kas nors kitas. Kiekvienas žmogus yra laisvas savo prigimtimi ir iš principo nėra jokios jėgos galinčios atimti šią laisvę. Bet kuriuo atveju žmogus liks laisvas daryti sprendimus ir tai, kad sprendimai gali būti sunkūs, nereiškia, kad išorinės aplinkybės atėmė iš žmogaus laisvę rinktis ir nuspręsti.
2. *Kančia kaip neišvengiama ir pasminga žmogiškosios būties dalis*. Egzistencinė filosofija priima kančią ne tik kaip neišvengiamą žmogaus gyvenimo dalį, bet ir

kaip būtiną – t.y. pasmingą žmogaus gyvenimui. Viena kančios prasmė – tai tobulėjimas. Kančia sukuria galimybę tobulėjimui. Kančios kaip neišvengiamos būtinybės pripažinimas socialinio darbo tradicinių vertybių kontekste yra radikali idėja, tačiau socialinio darbo bendruomenėje kontekste ši idėja, kaip vėliau pamatysime yra labai svarbi.

3. *Žmogaus būtis kaip „čia ir dabar“ situacija.* Egzistencinė filosofija pabrėžia, jog vienintelė situacija, kurią mes, kaip žmonės galime patirti yra dabartis – praeitį tegalime prisiminti, o apie ateitį tegalime fantazuoti. Todėl dabarties situacija yra vienintelė, kurią galima keisti – praeities jau nebepakeisime, o ateities mes nežinome. Pilnas dabarties situacijos išgyvenimas yra būtina sąlyga nuolatiniam augimui. Įsitraukimas į dabarties situaciją yra suprantamas kaip nuolatinis, tęstinis, o ne kaip vienkartinis procesas. Kiekviena akimirka visu savimi yra patiriama kaip dabartis ir nieko daugiau. Nuo dabarties momento pilno išgyvenimo žmonės linkę gintis kurdami iliuzijas apie tikrovę. Joks dabarties patyrimas nėra nei geras nei blogas savaime. Kaip tik tie patyrimai, kurių mes linkę vengti ar laikyti juos netinkamais, žalojančiais ar pavojingais gali būti raktiniai svarbūs mūsų augimui.
4. *Įsipareigojimas arba įsitraukimas,* kuris padeda žmogiškojoje būtyje išlaikyti pusiausvyrą tarp buvimo ir darymo, arba tarp veiksmo bei kontempliacijos, spontaniškumo bei disciplinos. Ši tema glaudžiai susijusi su besąlygiška asmens laisve. Kiekvienas žmogus yra besąlygiškai laisvas priimti sprendimus, todėl yra pilnai atsakingas už savo gerovę. Tai jokių būdu nereiškia, kad žmonėms nereikalinga pagalba, tačiau tai reiškia, kad niekas kitas nėra atsakingas už mus.
5. *Žmogaus esmę sudaro kūrybinė, integrali jėga.* Egzistencinės filosofijos požiūriu nei vienas žmogus nėra blogas iš prigimties. Visi netinkami pasirinkimai ar klaidos, kurias žmogus daro gyvenime yra asmens augimo išdava, o ne prigimtinio blogio apraiškos.

Apibendrinant minėtąsias pagrindines egzistencinės filosofijos temas norėčiau pabrėžti kelis svarbius momentus. *Pirmiausia egzistencinė filosofija pateikia labai dinamišką ir optimistinę pasaulėžiūrą,* t.y. pasaulis yra ne tai kas „yra“ kažkur už mūsų proto ribų ir mes tik pažįstame jį, greičiau pasaulis ir „yra“ mūsų prote, o tai, kartu su besąlygiška laisve ir įsitraukimu reiškia, kiekvienas žmogus ar žmonių grupė, bet kuriuo savo gyvenimo momentu ir bet kokiomis aplinkybėmis yra pajėgūs radikaliai pakeisti savo gyvenimą. Antrasis mums ypatingai svarbus momentas – *egzistencinė filosofija pabrėžia būtinybę*

pažinti pasaulį koks jis yra, o ne koki jį norėtume matyti ir tam yra vienintelis kelias – subjektyvus mūsų pačių patyrimas. Pasak M.Heidegger „Bet, kas, laukiantis išmintingų žmonių nuomonių bei požiūrių yra klaidingame kelyje“ (Heidegger, 1961, p.61). Ir trečiasis itin svarbus mums momentas – tai laisvė, pagarba laisvei ir prievarta, kaip laisvės apribojimas. Egzistencinės filosofijos požiūriu, bet koks asmens laisvės suvaržymas yra prievarta.

Egzistencinė filosofija ir bendruomeninio socialinio darbo praktika

Šioje dalyje detaliau aptarsiu kiekvienos penkių pagrindinių egzistencinės filosofijos temų sąsajas su bendruomeninio socialinio darbo praktika.

Besąlygiškos žmogaus laisvės ir asmens unikalumo idėja gali keisti socialinio darbo bendruomenėje praktiką bent dvejopai. Pirmiausia – pripažindami kad kiekvienas žmogus yra unikalus ir besąlygiškai laisvas turime pripažinti, kad visos institucijos, įstaigos bei socialinės struktūros bendruomenėje kurių veiklos principų kūrime tiesiogiai nedalyvavo konkretus žmogus ir kurių veiklos jis niekaip negali įtakoti yra prievartinės šio žmogaus požiūriu. Ir šios prievartos galima mažinti vieninteliu keliu – įtraukdami žmones ne tik į veiklą, bet ir į principinių (esminių) sprendimų priėmimą. Kas, jei sąžiningai peržvelgtume kiek socialines paslaugas teikiančių organizacijų, savivaldybės institucijų bei valstybinių ar savivaldybės socialinės apsaugos įstaigų veikiančių konkrečioje bendruomenėje įtraukia vietas žmones priimdamos sprendimus apie tai kaip panaudoti biudžeto pinigus, kokias paslaugas teikti, kokių ne, kaip plėtoti teikiamas paslaugas? Vargu ar rasime socialinio darbo bendruomenėje profesionalioje praktikoje bent kelis pavyzdžius tokių organizacijų, kuriose yra sudarytos realios galimybės žmonių dalyvavimui, nors išties rastume nemažai NVO, kuriose žmonių dalyvavimas yra įgyvendinamas.

Antra, kaip minėtas principas keičia socialinio darbo bendruomenėje praktiką, tai atkreipia dėmesį į patį „blogiausią“ žmogų ar pačią „blogiausią“ žmonių grupę bendruomenėje. Į tuos, žmones ar žmonių grupes, kurie socialiniams darbuotojams yra „nepatogūs“ ir kelia susierzinimo. Jei sąžiningai pripažįstame asmens unikalumo idėją, tuomet turime padėkoti visiems žmonėms, kad ir kaip jie mums patiktų ar ne – jie turi kitokį pasaulio matymą, kitokius požiūrius ir tikėjimus. Domėdamiesi tais požiūriais ir pasaulėžiūromis, stengdamiesi suprasti, o ne vertinti (teisti) juos turime galimybę praturtinti savo pačių supratimą, pasaulėžiūrą ir požiūrius. Kas jei sąžiningai peržvelgsime socialinio darbo bendruomenėje praktiką atstumtųjų, tradiciškai „problemiškų grupių požiūriu? Pavyzdžiui gatvės paaugliai, nelankantys mokyklos – tradicinė socialinė problema. Tačiau taip pat

tradiciskai, ši problema sprendžiama ką nors darant su paaugliais – jie laikomi problemos priežastimi. Tuo tarpu atkreipus dėmesį į tai, kieno ši problema, kas yra šios problemos „savininkas“ galime pastebėti, kad problema kyla iš visuomenės susierzinimo ir nežinojimo, ką galime pasiūlyti tokiems paaugliams.

Būties kaip dabarties situacijos idėja, socialinio darbo bendruomenėje praktiką pirmiausia keičia orientuodama ją į bendruomenės stiprybių plėtrą, o ne problemų sprendimą. Pripažindami, kad vienintelis mūsų gyvenimo momentas kurį galime patirti ir keisti yra dabartis visą dėmesį sutelkiame į dabarties situaciją, tuomet neieškome priežasčių praeityje, bet žiūrime, kuo esame stiprūs dabar ir ką galime dabar padaryti. Problemų sprendimo modelis, kuris plačiai taikomas socialinio darbo praktikoje savaime nėra blogas, tačiau jį plačiai taikant kyla grėsmė „užstrigti“ problemose ir nebepaisyti plėtros galimybių. Tai ypač svarbu socialinio darbo bendruomenėje praktikai – kurioje problemų gausa yra didžiulė ir ši grėsmė ypatingai aktuali, nes praktikoje dirbantiems specialistams susidūrus su tokia problemų gausa ir įvairove lengva pamesti tiek strateginę kryptį, tiek viltį, kad pokyčiai apskritai realūs.

Tačiau pilnas kiekvieno dabarties momento išgyvenimas taip pat lavina dar vieną svarbią bendruomenės socialiniams darbuotojams savybę – nuolatinį budrumą ir nuolatinį savo išankstinių nuostatų ar prielaidų kvestionavimą, o tai yra esminė kritinio mąstymo prielaida. Kiekvieną akimirką susitelkdamas į šią akimirką lengviau pastebiu įvairias savo prielaidas ir išankstines nuostatas apie dabarties momentą, kurios kilę ne iš mano patirties, o iš ankstesnių patirčių, praeities arba mano fantazijų.

Kančios, kaip neišvengiamos ir prasmingos žmogiškosios būties dalies idėja socialinio darbo bendruomenėje praktiką praturtina iššūkio sąvoka. Iššūkio sąvoka, kuri pastaruoju metu viešose diskusijose vis dažniau naudojama vietoje problemos sąvokos yra labai svarbi socialinio darbo praktikai apskritai. Tačiau jos svarba glūdi idėjoje, kad jokie tikri pokyčiai, joks tikras mokymasis nei joks tikras tobulėjimas yra neįmanomas be konfliktų, tikrų pastangų, sunkumų ar problemų. Todėl dirbant vietos bendruomenėje ne visuomet prasminga vengti sunkumų tiek savo kaip profesionalo tiek ir bendruomenės žmonių atžvilgiu. Stabilumas ir komfortas bendruomenėje šiuo požiūriu gali būti kenksmingi – nes veda į stagnaciją, o ne į tobulėjimą. Taip pat, kančios prasmingumo idėja skatina socialinius darbuotojus dirbančius bendruomenėje atsikratyti iliuzijos apie „idealias“ bendruomenes – be konfliktų, be pykčio, be susierzinimo.

Įsipareigojimo arba įsitraukimo idėja glaudžiai susijusi su viena iš „madingiausių“ socialinio darbo sąvokų – įgalinimu. Įgalinimo sąvoka labai dažnai yra suprantama

vienpusiai – kaip savitas įpareigojimas, pavyzdžiui, vietos policijos nuovada viešai skelbia, kad žmonės turėtų patys rūpinti savo saugumu, taip „įgalindama“ žmones. Tačiau kokius resursus šiam įpareigojimui įgyvendinti turi vietos žmonės? Įgalinimas gali būti suprantamas ir tik kaip galių suteikimas, pavyzdžiui, per konkrečias išmokas tėvai įgalinami parengti vaikus mokyklai. Tačiau ar užtenka vien nedidelės išmokos? Įgalinimo sąvoka apima *abu* šiuos svarbius elementus. Priešingu atveju po įgalinimo sąvoka dažnai slepiamas manipuliavimas, įgaliojimas, net prievarta. Įgalinimas reiškia tiek galios suteikimą tiek įpareigojimą. Tačiau egzistencinės filosofijos požiūriu, nepriklausomai nuo įpareigojimo, kiekvienas žmogus, kiekviena žmonių grupė, tam tarpe ir bendruomenė yra vieninteliai atsakingi už savo gerovę. Tai jokių būdu nereiškia, kad socialinio darbo praktika neturi apimti pagalbos, paramos ar konsultavimo, tačiau kartu tai reiškia, kad socialinis darbuotojas nėra ir negali būti atsakingas už kitų žmonių gerovę, Socialinis darbuotojas dirbantis bendruomenėje yra atsakingas už savo veiklą ir jos įtaką bendruomenės gerovei, tačiau jokių būdu ne už bendruomenę. Tai padeda išvengti iliuzijų apie visagalį socialinį darbuotoją bei iliuzijų apie bendruomenės žmones, kurie nieko nesupranta yra vargšai, reikalingi pagalbos, nesugebantys pasirūpinti savimi ir globotini.

Ir paskutinioji svarbi egzistencinės filosofijos tema – kūrybinė, integrali jėga sudaranti žmogaus esmę padeda stiprinti socialinio darbuotojo, dirbančių bendruomenėje supratimą, pagarbą ir meilę tai bendruomenei, kokia ji bebūtų. Tai labai svarbi idėja reikalaujanti nemažai pastangų žiūrėti pirmiausia į save, o ne į bendruomenę. Ši idėja stiprina socialinio darbuotojo dėmesį profesionalios veiklos, o ne bendruomenės link. Pavyzdžiui dirbdami imame manyti, kad konkreti bendruomenė labai pikta, su niekuo nesutinka, priešinasi visoms idėjoms, nenori priimti mūsų, kaip socialinio darbo profesionalų. Pirmas darbas, kurį egzistencinės filosofijos požiūriu svarbu padaryti tokioje situacijoje yra atkreipti dėmesį kaip reaguojame (pavyzdžiui nusiviliname, pykstame ar pan.) ir tuomet ieškoti konkrečių reiškinių į kuriuos mūsų reakcija nukreipta – kas būtent, koks įvykis mane erzina, pykdo, nuvilia. Tokiu būdu, pripažindami, kad bendruomenės iš principo siekia gerovės, tačiau dėl savo skirtingo brandumo, dėl įvairių pokyčių jėgų, bei augimo „problemų“ elgiasi kartais visiškai priešingai šiam siekiui. Ir į tokį elgesį galėtume reaguoti su atitinkama pagarba ir supratimu.

Apibendrinant, egzistencinės filosofijos idėjų pritaikymas socialinio darbo bendruomenėje praktikoje sukuria bent trejopą indėlį. Pirmiausia *sukuria galimybes maksimaliai sumažinti prievartos* socialinio darbo bendruomeniniame kontekste praktikoje, kadangi stiprina socialinių darbuotojų budrumą ir sąmoningumą prievartai slypinčiai išankstinėse

prielaidose, bei tradicinėse, dažnai nekvestionuojamose struktūrose. Pavyzdžiui – tarsi savaime suprantamas reikalavimas bendruomenės žmonėms formalizuoti neformalias grupes, kad būtų tinkamai atstovaujamos jų teisės ir rūpesčiai. Atidžiau pažvelgę į jį suprasime, kad bet kokia formali struktūra yra taip pat ir prievartos struktūra, todėl daug teisingiau būtų pripažinti ir sudaryti galimybes dalyvauti sprendimuose ir neformaliems bendruomenės žmonių susibūrimams – kaimynų grupėms, paauglių „kompanijoms“, draugų bei bendraminčių „būreliams“.

Egzistencijos filosofijos idėjų taikymas *sukuria galimybes optimistiškesnėms ir nuoseklesnėms veikloms socialinio darbo praktikoje* – kadangi priartina šią praktiką prie realybės, kokią ją patiria ir suvokia bendruomenės žmonės, o ne kokią ją norėtų matyti socialiniai darbuotojai.

Egzistencinių idėjų taikymas socialinio darbo bendruomenėje veiklose leistų humanizuoti šią praktikos sritį bei suteiktų aiškesnes gaires socialiniams darbuotojams bendradarbiaujant su vietos žmonėmis, neformaliomis bei formaliomis struktūromis, valstybės institucijomis.

Naudota literatūra

1. Furman, R., *Cognitive and Existential theories in Social work practice*, Social work forum, Autumn 2001.
2. Heidegger M. *An Introduction to Metaphysics*, R. Mannheim, trans., Garden City, NJ, 1961;
3. van Kaam A., *The art of existential counselling*, Dimension books, 1957
4. Ledwith M., *Community development: a critical approach*, BASW press, London, 2005;
5. Mickūnas A., Stewart D., *Fenomenologinė filosofija*, Vilnius, Baltos lankos, 1994;
6. Ozmon H.A., Craver S.M., *Filosofiniai ugdymo pagrindai*. Vilnius, 1996
7. Rudestam K. E., *Experiential groups in theory and practice*, Brooks/Cole publishing company, 1982